

- http://www.philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor/Files/Kafedry/Ukrainian_philosophy/SemykrasVV2021.pdf
10. Тихолаз А. Г. Християнський платонізм Памфіла Юркевича. *Спадщина Памфіла Юркевича: світовий і вітчизняний контекст*. К.: ВД «KM Academia», 1995. С. 31–53.
  11. Шамсутдинова-Лебедюк Т. Біблійні наративи у творчості Григорія Сковороди. *Українознавчий альманах*. №31, 2022. С. 53–58.
  12. Юркевич П. Вибране. К.: Абрис, 1993. 416 с.
  13. Grabovska I. Ukrainian Philosophy/Philosophy in Ukraine during the USSR as a Problem of Modern Humanitarian Discourse. *Ukrainoznavchyi almanakh (Ukrainian Studies Almanac)*. # 27. 2020. Pp. 69–77.
- ### References
1. Aristova A. P. (1995). *Yurkevych: relihiya yak dukhovne zavdannya lyudstva* [Yurkevych: religion as a spiritual task of humanity]. *Spadshchyna Pamfila Yurkevycha: svitovyy i vitchyznyanyy kontekst. Zb. Nauk. prats'*. K.: KM Academia. Pp. 159–169. (in Ukrainian).
  2. Bychko I. (2002). *Kordotsentrychna filosofiya v Ukrayini i v Zakhidniy Yevropi* [Cordocentric philosophy in Ukraine and Western Europe]. *Ukrayins'kyi Svit*. #7–12. K.: [b.v.]. Pp. 28–31. (in Ukrainian).
  3. Hrabov's'ka I. *Natsionalna osvita v konteksti suchasnosti* [National education in the context of modernity]. *Ukraina – krok u KhKhl stolittia (Sotsialno-politychnyi analiz)*. URL: https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&R21DBN=1&R21DBN=2&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20 (in Ukrainian).
  4. Hrabov's'ka I. *Pro universytet, filosofiiu ta chas (do 175-richchia Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka)* [About the university, philosophy and time (for the 175th anniversary of Taras Shevchenko Kyiv National University)]. URL: <http://www.kontrast.org.ua> (in Ukrainian).
  5. Hrabov's'ka I., Hrabovskyi S. (2023). *Do filosofskykh pidstav osmyslennia problemy subiektnosti Ukrainy* [To the philosophical foundations of understanding the problem of subjectivity of Ukraine]. *Ukrainoznavstvo*. № 3(88). Pp. 143–158. (in Ukrainian).
  6. Hors'kyi V.S. (2004). *Istoriya ukrayins'koyi filosofiyi* [History of Ukrainian philosophy]. K.: Lybid'. 486 p. (in Ukrainian).
  7. Kondratyuk L. (1997). *Etychni poshuky Pamfila Yurkevycha* [Ethical searches of Pamfil Yurkevich.]. Ternopil's'kyi derzh. ped. un-t. Naukovi zapysky. Ser.: Istoriya. Ternopil': [b.v.]. Vyp.4. Pp. 314–323. (in Ukrainian).
  8. Kratyuk P. *Dylema ukrayins'koyi filosofiyi: «filosofiya sertsya» chy «filosofiya rozumu»* [The dilemma of Ukrainian philosophy: "philosophy of the heart" or "philosophy of the mind"]. URL: <https://kulturolog.org.ua/publications/-p-article/759-pkraluk1.html/> (in Ukrainian).
  9. Semykras V. (2021). *Istoriya ukrayins'koyi filosofii* [History of the ukrainian philosophy]. *Lecture course-book*. Kyiv. URL: http://www.philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor/Files/Kafedry/Ukrainian_philosophy/SemykrasVV2021.pdf (in Ukrainian).
  10. Tykholaz A.H. (1995). *Khrystyians'kyi platonizm Pamfila Yurkevycha* [Christian Platonism of Pamfil Yurkevich]. *Spadshchyna Pamfila Yurkevycha: svitovyy i vitchyznyanyy kontekst*. K.: VD «KM Academia». Pp. 31–53. (in Ukrainian).
  11. Shamsutdynova-Lebediuk T. (2022). *Bibliini naratyvy u tvorchosti Hryhoriia Skovorody* [Biblical narratives in the works of Grigoriy Skovoroda]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. №31. Pp. 53–58. (in Ukrainian).
  12. Yurkevych P. (1993). *Vybrane* [Selected]. K.: Abrys. 416 p. (in Ukrainian).
  13. Grabovska I. Ukrainian Philosophy/Philosophy in Ukraine during the USSR as a Problem of Modern Humanitarian Discourse. *Ukrainoznavchyi almanakh (Ukrainian Studies Almanac)*. # 27. 2020. Pp. 69–77. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2024.34.16>
УДК 327.58(=161.2)(1-87)

Юлія ШАХНО

здобувачка кафедри управління та євроінтеграції
НПУ ім. М.П. Драгоманова,
вчителька історії Криворізької гімназії № 95
Криворізької міської ради

ORCID: 0000-0001-5036-8258
Email: shahnojulija@ukr.net

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА ТА МЕТРОПОЛІЯ: КОЛІЗІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. У статті розглянуто історичну обумовленість трансформаційних процесів у системі взаємовідносин «метрополія-діаспора». Визначено основні детермінанти та механізми її функціонування, які забезпечували виживання українського етносу попри імперську й радянську окупаційну політику, з одного

боку, територіальну дисперсність та інституційну слабкість іммігрантських общин за межами Батьківщини, з іншого. Предметом дослідження є інклюзивні форми співіснування етнофорів в нових геополітичних, соціокультурних та економічних реаліях, які виявляють ступінь їх ентропії та демонструють партикулярний досвід подолання нових екзистенційних викликів.

Стратегічним завданням сьогодення для материкової України є відстояти власну суб'єктність та суверенність в збройній боротьбі проти РФ при збереженні етнонаціональної переваги. Тоді, як перед діаспорою постали потреби: адаптації до зростаючої мобільності населення; сприяти впорядкуванню притоку тимчасово переміщених осіб з метрополії, нівелюючи вплив аналогічних проросійських структур; подолати «вікову» та територіальну роз'єднаність транснаціонального простору; побудови якісно нової стратегії інтеграції в українське суспільство через легалізацію свого статусу тощо. Процес взаємодії діаспори та України не є прикладом продуктивних і конструктивно вибудованих стосунків. Політика дистанціювання та експлуатації діаспори в інтересах метрополії є головною колізією, що перешкоджає вибудовувати потужну національно спрямовану внутрішньо- та зовнішньополітичну стратегію двостороннього лобювання, культурної репродукції, європейської інтеграції тощо. Ігнорування інтересів настільки чисельної діаспори може бути згубним для української державності.

Авторка робить висновки, що породжена війною етнічна дивергенція суттєво інтенсифікувала та оновила двосторонні процеси взаємодії Батьківщини та діаспори. Боротьба проти ворога в середині чи за межами своєї ойкумени значно зблизила, але остаточно не ліквідувала усіх суперечностей між ними. Процес їх усунення можливий лише за умови нашої перемоги, що створить потужний ментально детермінований фідбек для нового діалогу.

Ключові слова: материнський етнорегіон, закордонне українство, співпраця, виклики.

Yuliya SHAKHNO

external PhD candidate of the

Department of Management and European Integration

National Pedagogical Dragomanov University,

history teacher of Kryvyi Rih City Gymnasium no. 95 of Kryvyi Rih City Council

THE MODERN UKRAINIAN DIASPORA AND THE METROPOLIS: COLLISIONS AND PROSPECTS FOR INTERACTION

Abstract. The article examines the historical conditionality of the transformation processes in the system of “metropolis-diaspora” relations. The author identifies the main determinants and mechanisms of its functioning that ensured the survival of the Ukrainian ethnos despite the imperial and Soviet occupation policies, on _ one hand, and the territorial dispersion and institutional weakness of immigrant communities outside the homeland, on the other. The subject of the study is the inclusive forms of coexistence of ethnophores in the new geopolitical, socio-cultural and economic realities, which reveal the degree of their entropy and demonstrate the particular experience of overcoming new existential challenges.

The strategic task of today for mainland Ukraine is to defend its own subjectivity and sovereignty in the armed struggle against Russia while maintaining ethno-national superiority. At the same time, the diaspora faces the need to: adapt to the growing mobility of the population; help to regulate the inflow of temporarily displaced persons from the metropolis, leveling the influence of similar pro-Russian structures; overcome the “age” and territorial disunity of the transnational space; build a qualitatively new strategy of integration into Ukrainian society through the legalization of its status, etc. The process of interaction between the diaspora and Ukraine is not an example of productive and constructive relations. The policy of distancing and exploiting the diaspora in the interests of the metropolis is the main conflict that prevents the development of a powerful nationally oriented domestic and foreign policy strategy for bilateral lobbying, cultural reproduction, European integration, etc. Ignoring the interests of such a large diaspora can be disastrous for Ukrainian statehood.

The author concludes that the ethnic divergence caused by the war has significantly intensified and updated the bilateral processes of interaction between the homeland and the diaspora. Fighting against the enemy inside or outside one's oikoumene has brought them much closer, but has not completely eliminated all contradictions between them. The process of their elimination is possible only if we win, which will create a powerful mentally determined feedback for a new dialogue.

Keywords: mother ethno-region, Ukrainians abroad, cooperation, challenges.

Постановка проблеми

Постановка проблеми. Процес сепарації України від пострадянського простору і російської протекції не можна назвати безболісним та конструктивним з перших етапів державотворення. З одного боку, успадкована бюрократична система, набута ментальність «homo soveticus» та віталізм новоутво-

реної держави, а з іншого – архетипна волелюбність, наявність етноцентричної свідомості серед значної частини суспільства й антиципаційна європейськість, одночасно дезорієнтовували та окреслювали багатовекторність шляхів розвитку. Ситуація зазнає суттєвих змін після задекларованих Майданами та Революцією Гідності намірів остаточного відособлення

минулої радянщини та подолання екстериторіальної належності нашої держави до європейської спільноти, що спровокували збройну агресію РФ у 2014 р. і широкомасштабне вторгнення з 2022 р.

Оцінюючи останні події, канадська антропологиня українського походження Н. Ханенко-Фрізен називає їх «культурним зламом», що є основою перформатування української нації, викликане фрустрацією чинних соціальних, економічних, культурних інститутів та усталених ієрархій. Разом з тим виникають нові, інколи неінтегровані в наявну систему паралельні конструкції нового соціуму [16]. Для українського народу це не нова практика. Багатовікову історію бездержав'я, світові трансформаційні процеси соціально-економічної, політичної та культурної еволюції ми переживали через імперські призми, адаптуючи до власного архетипічного модусу, що дозволяло вибудовувати власні стратегії виживання. Ця емпірика була екстрапольована мігрантами для організації життя в розсіянні та репродукції інституційних структур діаспор за умов функціонування в більш демократичних системах. Така симетрія майже століття забезпечувала життєздатність обох ланок єдиної дисипативної системи, а зростаюча роль глобалізації та віртуалізації сучасності візуалізує глокалізовану автентичність форм побутування, компенсує територіальну та темпоральну віддаленість, поглиблює інтеграцію, демонструє новий транснаціональний вимір її функціонування, доєднуючи українство до світової спільноти.

Аналіз наукових публікацій. Теоретичну основу дослідження становлять роботи закордонних антропологів та соціологів Д. Уррі [14], Д. Дамінеску [18], А. Доля [19], С. Гантінгтона [17] тощо. Висловлені ними засади трансформації суспільних відносин в рамках висхідної ролі міграційних процесів, дозволяють проаналізувати перспективність адаптації даних стратегій розвитку щодо українського етносу, як в межах країни-донора, так і в країнах-реципієнтах. Розгляд індивідуалізованих практик взаємодії між метрополією та діаспорою, що емпірично детерміновані, є основою практичної частини вивчення окресленої проблеми [1–4], [7–13], [15] тощо. Активна комунікація усіх учасників діалогу покликана ліквідувати наявні непорозуміння, для досягнення національного консенсусу.

Мета. Метою розвідки є вивчення основних суперечностей взаємодії між українською діаспорою та метрополією, що виникли під час розгортання широкомасштабного наступу РФ та перспективи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Традиційні форми побутування етнічних спільнот посередництвом глобальної мережі інтернет отримують принципово нові, конкурентоспроможні способи збереження, трансляції національного спадку через: 1) створення глобальної публічної сцени, на якій конкурують і відстоюють себе практично всі нації; 2) поява вузьколокалізованих асоціацій, які прагнуть врятувати «власну історію» і особливо «образи та спогади про колишні форми проживання»; 3) діаспори демон-

струють важливість підтримки та презентації національного минулого, його самотності [14, с. 217–219]. З огляду на українські реалії, це є важливою віхою самопрезентації, самоідентифікації, а подекуди й власної суб'єктивації, що реалізується колаборацією метрополії з дочірніми діаспорними формуваннями та в союзі з іншими державами.

Проблема колаборації в українському суспільстві є дихотомічною і виступає маркером «свій-чужий». Усталене сприйняття «колаборанта-зрадника» як негативного персонажа історичного процесу не втрачає актуальності в умовах сучасного воєнного конфлікту. У цьому випадку, як і в роки II Світової війни, розуміли, що «колабораціоністи» – певні групи населення, або окремі особи, що співпрацювали з німецькою владою в окупованих гітлерівською Німеччиною країнах у 1939–45 рр. Наведене трактування акцентує на екстраверсії відносин між різними етнічними групами, тоді як предметом нашого дослідження є інтровертивні зв'язки в межах монокультурного середовища. Таким чином, рефлексія метропольно-діаспорних відносин носить більш нейтральний характер, ідентичний дослідному перекладу (з англ. collaboration – «співпраця»), сумісна праця спрямована на «досягнення спільної мети», що в мирний час вживалось як результативна діяльність митців, фірм, інновацій тощо [5].

Співпраця України та діаспори закономірно транслюється через призму міграційних хвиль, історичних реалій, які детермінували сенсобуттєві засади існування українського етносу у XX – поч. XXI ст., реалізуючи поступальний рух зі здобуття суверенітету і його збереження. Більш активну, діяльнісну позицію в цьому симбіозі демонструвала закордонна частка українства, поповнюючись політичною, технічною, інтелектуальною, культурною інтелігенцією, що втікала від соціальних, військових потрясінь чи переслідувань. Зі здобуттям Україною незалежності цей процес мав набути двостороннього зв'язку, або ж змінити векторність – з центру до периферії. Однак, на жаль, цього так і не вдалось зробити, що спровокувало значні непорозуміння, які тимчасово знівельувала війна.

Цей екзистенційний виклик мобілізував усі наявні сили для виживання населення всередині та поза межами країни. Проте його прояви були різними для метрополії і діаспори.

Так, для материкової України ключовими стали втрати генофонду, через активні бойові дії та регулярні обстріли мирної інфраструктури росіянами, чи зниження чисельності населення шляхом механічного переміщення, адже «за даними статистики УВКБ ООН на лютий 2024 року біженців з України офіційно зафіксовано у всьому світі близько 6,5 мільйонів осіб» [8]. Додатковою загрозою для демографічної ситуації є інтеграція або асиміляція переміщених осіб, які опинилися в Європі і не потребують додаткових зусиль, окрім особистісних для того, щоб бути частиною нової спільноти. Цей процес по-

долано механічно набагато швидше, ніж це б реалізовувалось в мирний час.

Ще однією проблемою для російськомовного й слабо ідентифікованого населення є потрапляння під вплив латентних російських організацій, які нейтралізують їх як носів української ідеї, забезпечуючи конформний пристосовницький спосіб життя. «Учасниками дослідження у Франції та Італії наводилися факти, коли першими зустрічали тимчасових переселенців з України саме представники російської діаспори, і надалі втягували їх у свою культурну орбіту (у формі розмовних клубів, різного роду гуртків та клубів за інтересами тощо). У російськомовних шукачів притулку зі Сходу та Півдня України (які становлять більшу частину переселенців) така культурна експансія часто не викликає жодного спротиву» [13, с. 74].

Президент України наголошує на важливості репатріації всіх переміщених осіб після Перемоги. Але втім це породжує дилему: «Кого і як повертати в Україну?». Її вирішення повинно знаходитись у площині мінімальних ризиків для нашої державності. Український активіст, співголова Об'єднання українців росії, аналізуючи світоглядні вподобання населення ОРДЛО, роздумує: «... чи варто "ментально повернути" тих, хто ментально не є і не хоче бути українцем, громадянином України? Йдеться не про етнічність, а про ментальність...». Шляхом власного аналізу в ході монологу він доходить висновку: «щодо повернення в Україну нібито заблудлих овець не варто мати ілюзій» [10]. Звичайно, що реєвакація найпростіший спосіб покращити природний приріст населення, але чи стане це панацеєю в довгостроковій перспективі? Сумнівно. Питання повернення повинно бути усвідомленим та виваженим, а не символічним поновленням функціонування «троянського коня», і це стосується не тільки вихідців зі сходу України.

Амбівалентність діаспорального буття, опора на власні сили, роз'єднаність чи неінтегрованість мігрантів до національних товариств, значно ускладнювало співіснування та інституалізацію представницьких органів в країнах реципієнтах. Але якісно нові зрушення в даному напрямку були здійснені в останньому десятилітті: діаспора пододала внутрішню зацикленість чи одновекторність інформаційного поля, зробивши ставку на висвітлення контексту європейських візій спільних подій, що значно розширило кругозір в підходах до їх трактувань; напрацювала механізми самопрезентації для метрополії та країни-донора, виходячи за межі продукування «зручного» внутрішнього контенту; визначила пріоритетним – фіксацію хронік взаємовідносин в системі чинної етнічно обумовленої мережі, яка фіксує функціональність, а значить – їх життєздатність тощо.

Що стосується діаспори, вона сприйняла виклики гідно, виголосивши суспільствам-реципієнтам, що Україна є, це не частина росії, наше існування знаходиться під загрозою, а тому потреба допомоги – нагальна. Як і в радянські часи, діаспора: висвітлює

злочини росіян на українських землях; фіксує порушення демократичних прав і свобод; виявляє нігілізм агресора до світової системи міжнародних конвенцій, що межує з середньовічним, варварським насильством; викриває експансіоністські плани ворога на майбутнє, яке є загрозою для титульних суспільств; послуговуючись наративними конструктами, що більш зрозумілі в країні проживання.

Аналізуючи процеси зростання мобільності населення, британський соціолог Д. Уррі, наголошує на втраті територією своєї «ключової ролі в питанні національного самовизначення» [14, с. 119]. Натомість він вважає, що «найбільш успішними виявляються ті віртуальні середовища, які зможуть краще відобразити довіртуальні форми існування, особливо там, де глибоким є відчуття локальної спільності» [14, с. 109]. Становлення інформаційного суспільства, через глобальні комунікативні технології, забезпечило нівеляцію усталених кордонів, мобілізацію спільнот в досягненні поставленої мети посередництвом «цифрових діаспор». Вони перетворюються на основних акторів міжнародної політики, залучаючи мігрантів периферії (маргіналів) та новоприбулих у дану систему взаємодії. Для протиставлення нейтральних – ізольованих мігрантів французька соціологиня Д. Дімінієску вводить поняття «підключеного мігранта» («connected migrant») як суб'єкта міжнаціональних відносин. «Мобільність і зв'язок... діють як вектор, який забезпечує безперервність життя мігрантів і у відносинах, які вони мають зі своїм оточенням вдома, у країні перебування, або між ними» [18, с. 568]. На думку англійської дослідниці А. Доля це «впливає на саморепрезентацію діаспори та породжує проблеми, пов'язані зі стратегіями видимості» [19]. Саме «видимість» забезпечує українському народу результативність у використанні «м'якої сили» в демократичних суспільствах з метою активізації боротьби проти агресора.

Окрім зовнішньої загрози, породженої зокрема і байдужістю метрополії, для українських діаспор характерне «вікове» протистояння серед спільноти, або ж їх анклавізація в межах одного іноетнічного організму. Такий стан речей детермінований, по перше, темпорально, що являє собою класичне протистояння поколінь з претензією на первинність / першість, осілість / рухливість, автентичність / ідентичність, важливість / вагомість тощо. Проблема розрізненості знаходимо на шпальтах онлайн порталу «Хата скраю» де описується проблема «недооб'єднання українців Німеччини», що постала через упередження керівництва Світового Конгресу Українців. Мігранти іменують себе «не представленими» адже «вони до сих пір не мали шансу обрати форму представлення себе для світу як громада» [9]. Окрім класичного бюрократизму, на даний процес може впливати безліч індивідуальних факторів територіального, аксіологічного, релігійного характеру тощо.

По друге, історично обумовлені розбіжності між «старою» і «новою» діаспорою базуються в площині

щині продукування та збереження ідентичності: перша її уречевлює (консервативна) через пропам'ятні практики, традиційну систему репродукції – більш знайому та зрозумілу їй, а друга – дитина глобалізованого середовища, вона більш мобільна, детериторіалізована, делокалізована, має домінуючі риси сучасної матриці українців. Ці невідповідності можна екстраполювати на прикладі описаного процесу взаємодії мігранта з державною та соціальною структурами приймаючого соціуму в оповідці Л. Бараца: «Це такий великий парадокс, коли однією рукою тобі кажуть – приїжджай, ти бажаний, ти класний, ми допоможемо тобі реалізуватись, знайдемо мовні курси, дамо грошей. А з іншого боку – чого тобі не сиділось, ти звідки? ... Це відчуття другосортності, коли тобі щоразу підкреслюють, що в принципі – тебе сюди ніхто не кликав. Хто ти, що ти, нащо ти?» [4]. Такі ситуації не поодинокі у відносинах між різними хвилями мігрантів, адже кожна нова посилує наявну конкуренцію. Знекровлення старих діаспор та етнічно-національна неукоріненість молоді – серйозний виклик для збереження континуальності іммігрантських спільнот.

Третьою детермінантою є психологічна. «Центральним для розуміння досвіду міграції є сенс втрат і травм, які переживають усі переміщені особи: біженці, мігранти, експатріанти...» [19]. Таким чином відчуття «втрати», «нестачі» продукує потребу в компенсаторних практиках для відновлення повноти буття. Втеча від війни – подорожування з примусу, що вже є насиллям над людиною. Тому легше проживають його ті, хто бере на себе відповідальність за інших (дітей, батьків тощо), вбачаючи в цьому рятівний сенс переміщення. За відсутності даної опції втрата повноти буття ніби відділяє «душу від тіла», що символізує соціальну смерть мігранта. Її подолання можливе через ефективну внутрішню та зовнішню комунікацію, примусову включеність, можливо номінальну на початку, а згодом – фактичну, що дозволить досягти необхідної резильєнтності.

Найпростішою практикою в цьому випадку є пошук ідентичного гомогенного організму. Але інтеграція нуворитів до діаспори або в реципієнтну групу, за подоланням фізичних кордонів спільнот приносить «руйнування психологічних кордонів та ідентичності приймаючої групи». Узагальнюючи авторка зазначає, що «психологія діаспори та емоції міграції є такими ж важливими, як і офіційна статистика, яка описує діаспору та групи мігрантів» [19]. Екзистенційна картина переміщеної особи впливає на вибір стратегії поведінки в межах макро-, мікрогруп. Відсутність посттравматичних синдромів, екстравертність актора забезпечує піклування про потреби вищого ґатунку, зокрема укорінення. Тоді як негативний психологічний досвід може поглиблювати кризові стани, накладені на рутинні проблеми, що призведе до подальшої ізоляції та маргіналізації особи.

Емоційний фон є потужним джерелом у реалізації ще одного елементу гібридної війни – інформаційного протистояння, адже в демократичних суспільствах саме воно є вагомим важелем впливу гро-

мадськості на владу. Зростання показників невдоволення політикою керівної партії може відкоректувати вектори політики на користь агресора, на що і розраховані їх дії в різних соціальних мережах, телебаченні, світових організаціях. Практичні дослідження інформаційного поля в країнах, що надають притулок тимчасово переміщеним українцям, дають змогу говорити про нагальне завдання: «посилення інформаційного фронту в Європі... Підвищений інтерес до України варто використати для ширшої просвітницької роботи та інформаційної «деокупації» Європи від російської пропаганди» [6]. Адже її засилля (особливо в Італії та лояльній Австрії) може підривати ідею спільної боротьби проти тоталітарних держав.

Українська діаспора на момент власного становлення фактично була бездомною, тому доклала титанічних зусиль для відновлення нашої державності, розглядаючи її як потужний важіль свого існування. Але, як показує практика реалізації тридцятирічної діаспоральної політики, метрополія не усвідомлює масштаби невикористаного потенціалу діаспор. Споживацька модель взаємовідносин в рамках парадигми «допомогу приймаємо, а поради собі залиште», юридична відсутність у правовому полі українського законодавства, популістські програми розвитку діаспоральних студій та вербальна підтримка всього світового українства зводять нанівець можливі потенції даної співпраці.

Нерішучість і фрагментарність державної політики стосовно закордонного українства, ігнорування світового досвіду в цій царині призвело до остаточної втрати української східної діаспори, для порятунку якої «не було у країні політичної волі заступитися за тих, хто потребував нашого голосу», – наголошує директорка МІОКу пані І. Ключковська [4]. Українська діаспора більше інтегрована та юридично легалізована реципієнтними суспільствами, ніж на Батьківщині. За аналітичними даними незалежного дослідницького центру Cedos, що вивчав виклики та потреби мігрантських общин в ряді європейських держав, було виявлено: 1) більш глибоку залученість іммігрантів у дорадчих органах як місцевої влади, так і загальнодержавного рівня, що дозволяють їм лобювати власні інтереси, тоді як в Україні обговорюються питання культурної самотності лише центральними владними структурами; 2) розробка локальної стратегії інтеграції іммігрантів вирішується шляхом децентралізації, одразу на місцях чи регіонально, тоді як в Україні закордонні українці взагалі не представлені в місцевих органах влади (хоча проведені адміністративні реформи зі створення ОТГ, уможливили б таку колаборацію, а не залишали їм роль ментора); 3) залучення коштів на потреби мігрантів посередництвом певних грантів, чи статей бюджету, виділених суто під такі проблеми, безкоштовні юридичні консультації дозволяють запобігати проявам дискримінації, тоді як українська сторона нараховувала допомогу за залишковим принципом [15]. Звичайно, війна внесла свої корективи. Поява статусу ВПО змусила владні структури вибудувати систему фінансової, юридичної підтримки цих осіб в

більш безпечних місцях нашої держави та поза її межами. Можливо, вироблена практика буде покладена в основу нової стратегії співпраці з закордонними українцями.

Подальшої легалізації свого статусу з фактичною інтеграцією діаспорян до материнського етносу можна було досягти через інститут подвійного громадянства для цієї групи населення. Перший крок у її вирішенні було зроблено законопроектом 2590 «Про множинне громадянство», але це викликало хвилю обурення з боку закордонних українців, що так і залишалися поза межами юрисдикції інституту українського громадянства. Дана проблема яскраво висвітлена Фондацією Global Ukraine. На сторінці організації досить розлого та послідовно описано предмет суперечки, надано оцінку змісту законопроекту, виявлено його недоліки, запропоновано європейську практику з розв'язання подібних питань, що так і залишається невирішеним, як і більшість проблем, пов'язаних з налагодженням продуктивного взаємозв'язку метрополії та діаспори [6].

Окрім того закордонні українці виступили з офіційним «Зверненням Координаційної Ради українських мігрантів, щодо змін деяких законів України з питань громадянства без консультацій з представниками організацій українських мігрантів» до відповідача. У ньому наголошується, що закон 2590 «передбачає обмеження права працювати в органах державної влади та місцевого самоврядування, або права займатися політичною діяльністю на місцевому чи на національному рівні для українських громадян біпатридів, та вимагає від представників української діаспори, які прагнуть повноцінного статусу в Україні, відмовитися від їх іншого громадянства», що є перешкодою у використанні додаткових переваг у реалізації проголошеної державою програми співпраці з закордонними українцями «для формування позитивного іміджу України у світі, просування економічних інтересів нашої держави, утворення груп, що сприяють реалізації інтересів нашої держави за кордоном, популяризації української мови та культури, забезпечення всебічної практичної підтримки органами влади країн проживання закордонних українців подальшої інтеграції України до європейської спільноти тощо» [1]. Як підкреслює С. Гантінгтон, «громадянство не надається конкретній людині урядом тієї чи іншої країни, а є невід'ємною характеристикою особистості незалежно від її місця проживання», особливо якщо твій внесок у його упередження неспівмірний з інстанцією, що позбавляє тебе легалізації [17, с. 322]. На цей момент проєкт закону не прийнятий, відповіді на зауваження не надано.

На нашу думку, головна проблема криється в бажанні діаспори ліквідувати «олігархічну політичну систему», що чинить опір новому і перешкоджає «демократичній розбудові України», а це підриває потужність проросійського лобі та створює умови для реальної інтеграції в ЄС [6]. Діаспора могла б стати «агентами змін». Якщо в часи Русі запрошували варягів, за президентства В. Ющенка – грузинів, то зараз час дійти до проголошеної Кобзарем муд-

рості «якби ви вчилися так, як треба, то й мудрості би була своя!», з огляду на те, що є безліч діаспорян, що досягли світового визнання, мають необхідний фах і хист до цього. Діаспора може стати модератором, ментором який освоїв переваги західноєвропейського суспільства, ознайомлений з ним і хоче його транслювати, поширювати через зрозумілу для більшості знакову систему, враховуючи ментальні особливості.

Висновки і пропозиції. Отже, діаспоральний спосіб буття передбачає екстериторіальну автохтонність носіїв етнічності, яка інституалізується шляхом самоідентифікації, виявлення емпатійного ставлення до країни виходу, демонстрації належності до цієї спільноти. Українська діаспора власним прикладом довела функціональність цього судження і в найскрутніші часи української бездержавності підставляла плече допомоги материнському етносу, тому вимагає «взаємності»: взаємо-допомоги, взаємо-визнання, взаємо-підтримки, взаємо-дії. Та перспектив на покращення стосунків не окреслено: тяжка подальша відбудова, від'ємний природний приріст населення, криза економічної та політичної системи визначає особисту зацікненість на своїх проблемах. Відсутність планоїрної і конструктивної критики власних дій загрожує збереженням тенденції до ігнорування національно-культурних, юридичних, економічних потреб діаспорян, а також втрати потенційних репатріантів, які схилитимуться до асиміляції чи можливо будуть завербовані ворогом.

Таким чином, широкомасштабне вторгнення рф 2022 р. стало тією «граничною ситуацією», подолання якої потребує мобілізації сил всіх українців, незалежно від географії їх проживання. Діаспора робить вагомий внесок в організацію опору ворогу, демонструючи свою належність до хороброї нації, а отже назриваюча потреба трансформації усіх елементів українського суспільства перетворюється на даність і потребує реальних дій з боку держави.

1. Звернення Координаційної ради українських мігрантів щодо змін до деяких законів України з питань громадянства без консультацій з представниками організацій українських мігрантів. URL: <https://drive.google.com/file/d/1rYLWczk7P7fFfnGQwTja0m1htyVw66mJ/view>
2. Зеленський запевнив діаспору, боронитиме Україну – президент УККА (24 вересня 2019 р.). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2786142-zelenskij-u-ssa-zapevнив-diasporu-so-boronitime-ukrainu-prezident-ukka.html>
3. Кириленко О. Чому українці виїжджають з країни та чому повертаються? Пояснення демографа та особистий досвід (29 листопада 2020 р.). URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/11/29/7275158/>
4. Ключковська І. Глобальний український світ: фантазія чи реальність (16 травня 2024 р.). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PuXrLc45vIk>
5. Колаборація. URL: <https://termin.in.ua/kolaboratsiia/>

6. Наукова діяльність Фондації Global Ukraine. URL: <https://global-ukraine.gbhs.fr/uk-ua/uk/nauka-global-ukraine>
7. Подоляк К. Мирослав Скірка: «Війна Росії проти України ще більше об'єднала українців діаспори та біженців...» (16 травня 2022 р.). URL: <https://ua.krymr.com/a/polsha-ukrainska-diaspora-bizhentsi-myroslav-skirka/31852530.html>
8. Рахманов О.А. Життя українських мігрантів у Європі: спостереження соціолога. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/006_Rahmanov_-_Zhittia_migrantiv.php
9. Самборська О. Діаспора демократична (6 травня 2011 р.). URL: <http://surl.li/tlnpqf>
10. Семененко В. Кого і як повертати в Україну? (25 листопада 2019 р.). URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/11/25/7232941/>
11. Семененко В. Як Культурний центр України в Москві перетворили на осередок колаборантства й корупції (16 квітня 2019 р.). URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/04/16/7212367/>
12. Ткачук А. Українська діаспора та війна: боротьба має тривати (28 травня 2022 р.). URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/28/7348901/>
13. Українська діаспора та тимчасово переміщені особи за кордоном після повномасштабного вторгнення. URL: <http://surl.li/xhdvcl>
14. Урри Дж. Социология за пределами обществ: виды мобильности для XXI столетия / пер. с англ. Д. Кралечкина. Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. 336 с.
15. Філіпчук Л. Мігрантські спільноти і органи влади: досвід України і Польщі (17 лютого 2021 р.). <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/02/17/7283766/>
16. [Ханенко-Фрізен Н.]. Війна змінила науку та суспільство в Україні – директорка Канадського інституту українських студій. URL: https://youtu.be/CaMJkgJNZKc?si=n54Mn3MEt6wtV_WY_
17. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон; пер. с англ. А Башкирова. М. АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. 635 с.
18. Diminescu Dana. The connected migrant: an epistemological manifesto. *Social Science Information* SAGE. 2008. URL: <http://ssi.sagepub.com/content/47/4/565/>
19. Dolea A. Diaspora Diplomacy, Emotions, and Disruption A Conceptual and Analytical Framework (2023). URL: https://www.researchgate.net/publication/382947324_Diaspora_Diplomacy_Emotions_and_Disruption_A_Conceptual_and_Analytical_Framework_Perspectives
1. *Zvernennia Koordynatsijnoi rady ukrains'kykh mihrantiv, schodo zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy z pytan' hromadianstva bez konsul'tatsij z predstavnykamy orhanizatsij ukrains'kykh mihrantiv* [Appeal of the Coordinating Council of Ukrainian Migrants regarding changes to some laws of Ukraine on citizenship issues without consultation with representatives of Ukrainian migrant organizations]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1rYLWczk7P7FfnGQwTja0m1htyVw66mJ/view> (in Ukrainian).
2. *Zelens'kyj zapevnyv diasporu, boronytyme Ukrainu – prezident UKKA (2019)* [Zelensky assured the diaspora that he will protect Ukraine - the president of the UCCA (September 24, 2019)]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2786142-zelenskij-u-ssa-zapevnyv-diasporu-so-boronitime-ukrainu-prezident-ukka.html> (in Ukrainian).
3. Kyrylenko O. (2020). *Chomu ukrainsi vyizhdzhaiut' z krainy ta chomu povertaiut'sia? Poiasnennia demohrafa ta osobystyj dosvid* [Why do Ukrainians leave the country and why do they return? Demographer's Explanation and Personal Experience (November 29, 2020)]. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/11/29/7275158/> (in Ukrainian).
4. Kliuchkovs'ka I. (2024). *Hlobal'nyj ukrains'kyj svit: fantaziia chy real'nist'* [Global Ukrainian world: fantasy or reality (May 16, 2024)]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PuXrLc45vIk> (in Ukrainian).
5. *Kolaboratsiia* [Collaboration]. URL: <https://termin.in.ua/kolaboratsiia/> (in Ukrainian).
6. *Naukova diial'nist' Fundatsii Global Ukraine* [Scientific activities of the Global Ukraine Foundation]. URL: <https://global-ukraine.gbhs.fr/uk-ua/uk/nauka-global-ukraine> (in Ukrainian).
7. Podoliak K. (2022). *Myroslav Skirka: «Vijna Rosii proty Ukrainy sche bil'she ob'iednala ukrainsiv diaspori ta bizhentsiv...»* [Podolyak K. Myroslav Skirka: "Russia's war against Ukraine has united Ukrainians in the diaspora and refugees even more..." (May 16, 2022)]. URL: <https://ua.krymr.com/a/polsha-ukrainska-diaspora-bizhentsi-myroslav-skirka/31852530.html> (in Ukrainian).
8. Rakhmanov O.A. *Zhyttia ukrains'kykh mihrantiv u Yevropi: sposterezhenia sotsiolooha* [The life of Ukrainian migrants in Europe: observations of a sociologist]. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/006_Rahmanov_-_Zhittia_migrantiv.php (in Ukrainian).
9. Sambors'ka O. (2011). *Diaspora demokratychna* [Diaspora is democratic (May 6, 2011)]. URL: <http://surl.li/tlnpqf> (in Ukrainian).
10. Semenenko V. (2019). *Koho i iak povertaty v Ukrainu?* [Who and how to return to Ukraine? (November 25, 2019)]. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/11/25/7232941/> (in Ukrainian).

References

11. Semenenko V. *Yak Kul'turnyj tsentr Ukrainy v Moskvi peretvoryly na oseredok kolaborantstva j koruptsii (16 kvitnia 2019 r.)* [How the Cultural Center of Ukraine in Moscow was turned into a center of collaboration and corruption (April 16, 2019)]. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/04/16/7212367/> (in Ukrainian).
12. Tkachuk A. (2022). *Ukrains'ka diaspora ta vijna: borot'ba maie tryvaty* [Ukrainian diaspora and war: the struggle must continue (May 28, 2022)]. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/28/7348901/> (in Ukrainian).
13. *Ukrains'ka diaspora ta tymchasovo peremischeni osoby za kordonom pislia povnomasshtabnoho vtorhnennia* [Ukrainian diaspora and temporarily displaced persons abroad after a full-scale invasion]. URL: <http://surl.li/xhdvcl> (in Ukrainian).
14. Urri Dzh. (2012). *Sociologiya za predelami obshhestv: vidy mobil'nosti dlya XXI stoletiya* [Sociology outside societies: types of mobility for the XXI century] / per. s angl. D. Kralechkina. Nac. issled. un-t «Vysshaya shkola e'konomiki». M.: Izd. dom Vysshej shkoly e'konomiki. 336 p. (in Russian).
15. Filipchuk L. (2021). *Mihrants'ki spil'noty i orhany vlady: dosvid Ukrainy i Pol'schi* [Migrant communities and authorities: the experience of Ukraine and Poland (February 17, 2021)]. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/02/17/7283766/> (in Ukrainian).
16. [Khanenko-Frizen N.]. *Vijna zminylo nauku ta suspil'stvo v Ukraini – dyrektorka Kanads'koho instytutu ukrains'kykh studij* [The war changed science and society in Ukraine – director of the Canadian Institute of Ukrainian Studies]. URL: https://youtu.be/CaMJkgJNZKc?si=n54Mn3MEt6wtVWY_ (in Ukrainian).
17. Xantington S. *Kto my? Vyzovy amerikanskoj nacional'noj identichnosti* [Who are we? Challenges of American national identity] / S. Xantigton; per. s angl. A Bashkirova. - M. AST: AST MOSKVA, 2008. - 635 s. (in Russian).
18. Diminescu Dana. (2008). The connected migrant: an epistemological manifesto. *Social Science Information SAGE*. URL: <http://ssi.sagepub.com/content/47/4/565/>
19. Dolea A. (2023). *Diaspora Diplomacy, Emotions, and Disruption A Conceptual and Analytical Framework*. URL: https://www.researchgate.net/publication/382947324_Diaspora_Diplomacy_Emotions_and_Disruption_A_Conceptual_and_Analytical_Framework_Perspectives